
OIKEESTI KOTONA

- Tutkimus ikääntyvien ja hoitajien näkemyksistä palvelukodin kokemisesta aidosti kotinaan?

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Hämeenlinna 20.1.2010

Päivi Makkonen

Sosiaalialan koulutusohjelma
Korkeakoulunkatu 3
13100 Hämeenlinna

Työn nimi Oikeesti kotona – Tutkimus ikääntyvien ja hoitajien
näköyksistä palvelukodin kokemisesta aidosti kotinaan?

Tekijä Päivi Makkonen

Ohjaava opettaja Juha Santala

Hyväksytty _____ . _____ .20_____

Hyväksyjä

Lahdensivu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi amk

Tekijä	Päivi Makkonen	Vuosi 2010
Työn nimi	Oikeesti kotona – Tutkimus ikääntyvien ja hoitajien näkemyksistä palvelukodin kokemisesta aidosti kotinaan?	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, voiko palvelukodissa asuminen olla samanveroista kun omassa kodissa asuminen. Tutkimus toteutettiin yksityisellä sektorilla toimivassa palvelukodissa, joka tarjoaa kodinomaista asumista yhdeksälle ikääntyvälle henkilölle, jotka eivät sairautensa tai liikuntarajoitteensa vuoksi voi asua kotinaan.

Työn teoriataustana pohditaan kodin merkitystä ja kodinomaisuuskäsitettä. Sosiaalipedagoginen ajattelumalli tulee näkyviin yhteisöllisyyden sekä sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta. Teemahaastattelujen tarkoituksena on selvittää, miten asukkaat ja työntekijät näkevät kodinomaisuuden palvelukodissa ja kohtaavatko heidän ajatuksensa.

Opinnäytetyön tutkimustuloksena voidaan esittää, että enemmistö palvelukodin asukkaista ei koe palvelukotia oikeaksi kodikseen. Kysymys ei ole palvelukodin puitteista vaan asukkaiden sairauksista ja toimintarajoitteista, jotka estävät heitä toimimaan samoin, miten he kotona toimisivat. Lisäkysymyksenä herääkin se, että voiko asukkaiden elämää tukea niin, että he kokisivat itsensä täysivaltaiseksi ja toimintakykyisiksi rajoitteistaan huolimatta.

Lisätutkimuksen aiheena voisi olla se, että miten asukkaat ottavat itse vastuuta omasta viihtyvyydestään ja siitä, että palvelukoti voisi olla heidän kotinsa? Samoin yhteiskunnassamme voitaisiin pohtia sitä, miten ikääntyvällä olisi vielä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa elämänsä kulkuun ja valintoihin. Onko nykyinen järjestelmä ihmisen asumisesta omassa kodissa niin pitkälle kuin suinkin mahdollista toimiva ikääntyvän kannalta, vai olisiko ikääntyvän helpompaa sopeutua muutoksiin, mikäli ne tehtäisiin aiemmin ja niihin valmistauduttaisiin paremmin

Avainsanat ikääntyvät, koti, kodinomaisuus, palvelukoti, sosiokulttuurinen innostaminen

Sivut 25 s.

Lahdensivu
Social Services
Bachelor of social services

Author Päivi Makkonen **Year** 2010

Subject of Bachelor's thesis Feeling like a home

ABSTRACT

The aim of this thesis was to find out whether living in a service home can be comparable to living in one's own home. This research was accomplished in a service home which operates in the private sector and offers homelike living for nine elderly persons who cannot live on their own, due to an illness or mobility impairment.

The theoretical background of this research discusses the meaning of one's own home and the concept of homelikeness. The socio-pedagogical approach is presented from the viewpoint of communality and sociocultural animation. Through thematic interviews the aim was to explore residents and employees' perceptions of homelikeness in the service home and if there were any similarities in their ideas.

The results of this thesis indicate that most of the people who live in that service home do not consider it their own home. The problem is not the specific service home setting but the illnesses and functional impairments that deter them from acting in the same way as when living at home. Therefore, the next question would be: can the residents be supported so that they could feel empowered and functionally able despite their limitations?

A subject for further research could be exploring what the residents themselves can do in order to feel comfortable and make the service home their home? In the societal level we could discuss how elderly people could have even more possibilities to affect their own lives and choices. Is the current system where people should live in their own homes as long as possible functional? Or would it be easier to adjust to the changes if they were made earlier and people had more time to prepare for them?

Keywords aging people, home, homelikeness, service home, sociocultural animation

Pages 25 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KOTI, KODINOMAIUUUS JA ASUMINEN	3
2.1	Koti- ja kodinomaisuuskäsite	3
2.2	Yhteisöllinen asuminen	4
3	SOSIAALIPEDAGOGINEN NÄKÖKULMA	5
3.1	Sosiokulttuurinen innostaminen	5
4	AIKAISEMMAAT TUTKIMUKSET	7
5	TUTKIMUS	9
5.1	Tutkimustehtävä	9
5.2	Tutkimusmenetelmät	10
6	TUTKIMUSTULOKSET	12
6.1	Kodin merkitys	12
6.1.1	Onko palvelukoti oikea koti?.....	12
6.1.2	Henkilökunnan ajatuksia kodin merkityksellisyydestä asukkaalle	13
6.2	Erot palvelukodin ja oman kodin välillä.	14
6.2.1	Erot palvelukodin ja oman kodin välillä	14
6.2.2	Miten työssä näkyy kodinomaisuuden huomioiminen?	15
6.3	Miten ajatusta kodista voisi kehittää palvelukodissa?.....	16
6.3.1	Asukkaiden ajatuksia kodintunnon tuomisesta.....	16
6.3.2	Kehittämisajatuksia henkilökunnalta.....	17
6.4	Yhteenveto	19
6.4.1	Kodin merkitys	20
6.4.2	Palvelukodin ero omaan kotiin	20
6.4.3	Onko palvelukoti oikeasti koti.....	20
6.4.4	Kehitysajatukset	21
7	POHDINTA.....	22
8	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

”Se on paras paikka”, kuvasi kodin merkitystä yksi tähän tutkimukseen osallistuvista kysyttäessä kodin merkitystä. Suomessa vanhustenhuollosta käydään keskustelua, mikä olisi oikea paikka ikääntyvälle ja miten vanhustenhuoltoa tulisi toteuttaa maassamme.

Myös kodinomaisuuteen on alettu kiinnittää huomiota. Ryhmä- ja palvelukodeissa asukkailla on kaipuu omaan kotiin, mikä tuntuu sivusta seuraajasta ikävältä. Tämän asian pohjalta aloin opinnäytetyötä pohtimaan. Miksi pyritään kodinomaisuuteen, eikö olisi mahdollista, että ikääntyvä voisi kokea kodikseen sen paikan, missä asuu? Onko siis mahdollista, että ikääntyvä voisi kokea palvelukodin oikeaksi kodikseen?

Tämä opinnäytetyö käsittelee kodinomaisuutta palvelukodissa. Tavoitteena on selvittää, voiko palvelukodissa asuminen tuntua samalta kuin asuminen omassa kodissa, sekä selvittää kohtaavatko työntekijöiden sekä asukkaiden käsitykset. Kodin merkityksen lisäksi asukkailta kysyttiin, millä tavoin palvelukotiasuminen eroaa omassa kodissa asumisesta ja miten palvelukoti voisi tuntua oikealta kodilta. Henkilökunnan näkemyksiä tiedusteltiin kysymällä, onko heille tärkeää, että asukas kokee palvelukodin kodikseen, miten ottaa tämän huomioon työssään ja tuleeko ajatusta oikeasta kodista kehittää ja miten.

Tutkimus tehtiin suomalaisessa isossa kaupungissa sijaitsevassa yksityisellä sektorilla toimivassa palvelukodissa. Palvelukodissa asuu yhdeksän asukasta ja henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti. Päivällä palvelukodissa työskentelee kaksi hoitajaa, iltaisin ja öisin yksi hoitaja. Palvelukodin tehtävänä on tarjota kodinomaista asumista muistisairaille tai liikuntarajoitteisille ikääntyville ihmisille.

Tutkimus on laadullinen ja haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina. Haastatteluihin osallistui kahdeksan henkilöä, viisi palvelukodin asukasta sekä kolme työntekijää. Sisältö analysoitiin sisällön analyysillä. Haastatelluista seitsemän oli naisia ja yksi mies. Tämä kuvaa myös palvelukodin sukupuolijakaumaa, suurin osa asukkaista ja henkilökunnasta ovat naisia.

Tutkimus rajattiin siten, että pohdittiin vain käsityksiä ja näkemyksiä, fyysiset puitteet suuremmassa mittakaavassa jätettiin pois. Samoin asukkaiden suhde toisiinsa asukkaisiin jätettiin työn ulkopuolelle.

Tutkimuksessa ilmeni, että palvelukodin asukkaat - yhtä asukasta lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, että palvelutalo ei ole sama asia kuin oma koti. Pääasiassa kyse ei kuitenkaan ole palvelukodin puitteista, vaan siitä, että heidän toimintakykynsä on heikentynyt ja se estää asukasta toimimaan samalla tavalla kuin kodissa toimittaisiin. Yksi asukas (vain hetken aikaa

Oikeesti kotona – Tutkimus ikääntyvien ja hoitajien näkemyksistä palvelukodin kokemisesta aidosti kotinaan?

palvelukodissa asunut) oli vahvasti sitä mieltä, että koti on siellä missä elää ja hän koki palvelukodin vahvasti omaksi kodikseen.

2 KOTI, KODINOMAISUUS JA ASUMINEN

2.1 Koti- ja kodinomaisuuskäsite

Kotia voi tarkastella monesta eri näkökulmasta ja sitä on vaikea määritellä. ”Koti on maailmassa olemisen tapa”. Kodissa uusinnamme itseämme ja se merkitsee meille turvaa ja suojaa. Eri-ikäisille ihmisille kodin merkitys on erilainen. Koti on intiimiä tilaa ja siellä on eniten mahdollisuuksia määritellä omaa olemista ja ympäristöä. Koti voidaan tehdä useaan paikkaan ja koti voi olla palvelutalossa. Tarjolla olevien puitteiden mukaan voi kodin rakentaa moneen eri paikkaan. Kodin elementit muuttuvat, mutta kodin merkitys ei koskaan lakkaa. Vanhetessa ehkä ihmissuhteet määrittelevät kodin, ei fyysinen ympäristö. (Vilkko 2006.)

Nykysuomen sanakirja 1 (1988a, 510) määrittelee sanaa koti kahdella eri tavalla:

”1. yhden tai useamman henkilön tav. perheen vakituinen asunto kaikkine huonekaluineen ja muine tavaroineen, us. käsittäen myös siinä asuvat henkilöt”

”2. Laajentunutta ja kuv. käytäntöä. Laitoksesta, jossa huolehditaan kodittomista, köyhistä, tms. t. josta vuokrataan huoneita vars. Matkustajille, huoneistosta, jossa esim. koululaiset saavat aterioita t. asua täysihoidossa.”

Suomalaisesta perinteestä löytyy useita ajatuksia siitä, millainen paikka koti on. Muun muassa sanonta ”Oma koti kullaan kallis” kertoo kodin olevan paras paikka. K.Raition sanoittama laulu Kotini kertoo kodin hengestä ja sisällöstä:

”Tiedän paikan armahan, rauhallisen, ihanan, jos on olo onnekas, elo tyyni, suojakas.

Sepä kotikulta on, koti kallis, verraton, eipä paikkaa olekaan kodin vertaa ollenkaan.

Siell' on isä rakkahin, siellä äiti armahin, siellä siskot, veikkoset, riemurinnat, iloiset.

Suojaa, Herra, kotini, anna sille armosi, anna olla enkelein vartijana kodillein. “ (Vuoristo 2002, 37.)

Kodinomaisuus käsite pitää sisällään kodin, ja –omainen loppuosa tarkoittaa jollekulle ominaista, jonkin tapaista tai kaltaista. Kodinomaisuus käsite tarkoittaa siis kodille ominaista, kodille tunnusmerkittäistä tai kodin tapaista/kaltaista. (Sadeniemi 1988b, 65.)

2.2 Yhteisöllinen asuminen

Palvelukodissa asuminen on osa yhteisöllistä asumista. Asukkailla on omat huoneet, mutta yhteisissä tiloissa syödään ja oleskellaan.

Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan erilaisia asumisen muotoja esim. kommuunit, suurperheet, hoitoyhteisöt. Muihin pohjoismaihin verrattuna Suomessa yhteisöllinen asuminen ei ole yhtä yleistä. Tähän on löydetty kaksi syytä: Ensimmäinen on se, että sotien jälkeen ihmiset joutuivat pakotettuina asumaan hellahuoneyhteisöissä. Toinen syy on se, että osaavia rakennuttajia ei ole. (Välikangas 2009, 68.)

Yhteisöllinen asuminen ikääntyneillä on turvallinen ratkaisu, kunhan huomioidaan oikeus asukkaan yksityisyyteen. Yhteisöllisyys näkyy palvelutaloissa, senioritaloissa ja ryhmäasumisessa yhteisinä tiloina. (Välikangas 2009, 68.)

3 SOSIAALIPEDAGOGINEN NÄKÖKULMA

Sosiaalipedagogiikka perustuu yhteiskuntatieteeseen ja kasvatukselliseen ajatteluun. Sosiaalipedagogiikan yleisenä tehtävänä on sosiaalinen kasvatusta, jonka tarkoituksena on auttaa yksilöä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisten ihmisten kanssa.

Erityistehtävänä on tukea yhteiskunnasta syrjäytyneinä eläviä ihmisiä elämään täysivaltaisina yhteisön jäseninä. (Kurki 2007, 30.)

Sosiaalipedagogiikkaan sisältyy oppialan lisäksi tapa ajatella. Kultainen sääntö ”Kaikki mitä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille” on sosiaalipedagogisen ajattelun ydin. (Kurki 2007, 31.)

3.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Toisen maailmansodan jälkeen Ranskassa tarvittiin apua sortuneen ja tukahtuneen yhteiskunnan rakentamiseksi jälleen demokraattiseksi ja vapauden-, veljeyden ja tasa-arvon yhteiskunnaksi. Avuksi syntyi sosiokulttuurinen innostaminen. Vapaaehtoistyön pohjalta 1960-luvulla innostaminen syntyi sosiaalisen kasvatuksen ammatiksi. (Kurki 2007, 69-70)

Innostamisen perustana on osallistuminen ja ihmisten aloitteellisuuden ja vastuullisuuden herättäminen. Herättelyn jälkeen rohkaistaan ihmisiä liittymään yhteen. Tavoitteena on, että ”jokainen ihminen kykenisi rakentamaan nykyisyytensä ja tulevaisuutensa sekä persoonallisesti että yhteisöllisesti”. (Kurki 2007, 69-70.)

Laitoksessa sosiokulttuurinen innostaminen pitää sisällään kaiken, mitä laitoksessa tapahtuu. Sitä ei voi erottaa erilliseksi osaksi, vaan se perustuu teorian ja käytännön vuorovaikutuksesta syntyvään innostamisen filosofiaan. Innostamisen ajatuksena on taata asukkaille mahdollisimman täyteläinen arkipäivä. Laitoksessa asuessaan ikääntyvän elämä muuttuu; suhteet lähellä eläviin ihmisiin muuttuvat, omia asioita hoitaa toiset ihmiset ja usein terveys ja toimintakyky on heikentynyt ratkaisevasti. Sosiokulttuurille innostamiselle laitoksessa onkin valtava haaste se, miten ihmisen autonomia säilyy. (Kurki 2007, 100.)

Carolina Elizasun mukaan laitoksessa tapahtuvalle ikäihmisten innostamiselle on olemassa 16 tavoitetta. Näitä tavoitteita on muokannut ja täydentänyt Leena Kurki (2007, 100-106), jonka kirjoittamasta kirjasta tavoitteet ovat:

1. Henkilön itsenäisyyttä ja riippumattomuutta pidetään yllä päivittäisissä toiminnoissa arkipäiväisten normaaleiden askareiden

avulla. Oma-aloitteisuutta ja valinnan vapautta tuetaan ja koetetaan huomioida se, että tämä toiminta ei synnytä toista riippuvuutta.

2. Ei jäädä laitokseen. Pidetään yllä kontakteja laitoksen ulkopuolelle sekä avataan laitos vierailijoille.
3. Tuetaan makunautintoja ja asukkaiden luovuutta ruoan valmistamisessa. Huomioidaan ruokailuhetkiin liittyvät sosiaaliset tehtävät.
4. Otetaan asukkaan sosiaaliset kyvyt huomioon ja rohkaistaan häntä olemaan mukana niissä askareissa, mitkä laitoksessa on mahdollisia.
5. Tuetaan asukkaiden yhteenkuuluvuutta, vahvistetaan vuorovaikutusta ja luottamusta.
6. Fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia tuetaan esimerkiksi huomioimalla yksilöllisesti asiakkaan kyvyt ja taidot. Luodaan mahdollisuuksia luonnon kokemiseen ja pidetään yllä yhteyttä luontoon.
7. Opetellaan tuntemaan asukkaan identiteettiä rakentavia asioita keskustelun avulla. Keskustelussa huomioidaan asukkaan juuret huomioiden esimerkiksi eri alueiden tavat, ruoat ja laulut.
8. Huomioidaan elinikäisen oppimisen ajatus oman itsen arvostusta lisäävänä tekijänä.
9. Pyritään säilyttämään ikääntyvälle tärkeät kontaktit ja taistellaan eristymistä vastaan.
10. Huomioidaan viihtymisen ja iloitsemisen tarpeita peleillä ja leikeillä.
11. Huomioidaan ulkoisen olemuksen tärkeys oman itsen positiivisen kuvan luomisessa.
12. Järjestetään mahdollisuus hengellisten tarpeiden tyydyttämiseen.
13. Ylläpidetään paikkaan ja aikaan orientoitumista.
14. Tuodaan julki terveyden ylläpitämisen tärkeyttä.
15. Uskotaan siihen, että ihmisen persoona säilyy.
16. Suunnataan ajatukset tulevaisuuteen ja pyritään unohtamaan laitokseen siirtymien tuomat kärsimykset.

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Teemaan liittyen on käytetty kolmea tutkimusta. Tutkimuksista kaksi liittyvät kodinomaisuuteen, joskin toinen tutkimuksista käsittelee kodinomaisuutta palvelutalossa ja toinen kodinomaisuutta laitoksessa.

Jyväskylän yliopistossa tehdyn tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten ikääntyvät kokevat ja käsittävät kodinomaisuuden. Tutkimukseen valittiin kahdesta palvelutalosta kaksikymmentä asukasta haastateltaviksi. Tuloksena huomattiin, että ikääntyvien näkemykset täydensivät hoitajien ja tutkijoiden ajatuksia. Tutkimuksessa huomattiin, että kodinomaisuusajattelu pitää sisällään fyysisen ympäristön lisäksi laajasti myös sekä henkiset että sosiaaliset tarpeet. (Aunola & Ojanen 1999.)

Toinen tutkimus oli Koti ja kodinomaisuus laitoksessa asuvien vanhusten ja heidän hoitajiensa näkökulmasta. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vanhuset ja heidän hoitajansa määrittelevät kodin ja kodinomaisuuden käsitettä. Tutkimuksen mukaan keskeiseksi vanhusten hoitotyöhön liittyviksi tekijöiksi kuuluvat kotiin ja kodinomaisuuteen liittyvät asiat. Vanhusten laitoshoidon kehittämisessä vanhusten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti ovat keskeisiä kotiin ja kodinomaisuuteen liittyvät tekijät. Tutkimuksen mukaan laitos ei voi olla vanhukselle koti, silloin kun hän asuu siellä pysyvästi. Laitosta ei kuvattu samoilla asioilla kuin kotia, vaan kotia määriteltiin menneisyyden kautta. (Meripaasi, Routasalo & Arve 2001.)

Kolmas tutkimus Home is where the heart is...or is it? A phenomenological exploration of the meaning of home for older women in congregate housing käsittelee kodin merkityksiä vanhemmille naisille palvelutalotyypissä asumisessa. (Leith 2005.)

Tutkimus on tehty Yhdysvalloissa, missä kansalliseen kulttuuriin on oleellisesti kuulunut siirtyminen paikasta toiseen. Tutkimus oli suunnattu valitulle joukolle naisia, jotka olivat itse tehneet päätöksen muuttaa taloon, joka on suunnattu yli 62-vuotiaille ja jossa jokaisella asukkaalla on oma asunto, mutta mahdollisuus saada palveluja tarpeen mukaan. Tutkimus toteutettiin syvähaastatteluina. Tutkimuksessa tuli ilmi, että 19 naista 20 haastatellusta kokivat, että asunto on heidän kotinsa. Tutkija etsi tähän syitä ja löysi kolme teemaa, jotka vaikuttivat kodin tuntuun. Ensimmäisen teeman mukaan haastatelluille naisille oli tärkeää, että he itse olivat tehneet päätöksen muuttaa kyseiseen asumismuotoon. Toinen teema käsittelee sitä, että asukkaat muuttivat aktiivisesti ympärillä olevaa yhteisöä kodikseen, eivätkä odottaneet yhteisön muuttuvan kodikseen. Kolmannen teeman mukaan asukkaat havaitsivat, että heidän täytyy tehdä työtä tullakseen huomatuiksi ja hyväksytyiksi yhteisössä. (Leith 2005.)

Tutkimuksessa huomattiin, että kodin merkitys ei ollut pysyvä, vaan se muuttui ajan mukaan, kuten asukkaat itsekin muuttuivat elämänsä eri

vaiheissa. Tutkimuksen mukaan ei ollut tärkeää saada pysymään ikääntyvää ihmistä mahdollisimman pitkään kotonaan, vaan huomionarvoista se, että ikääntyvä voisi itse vaikuttaa päätökseen minne muuttaa ja koska. Silloin ikääntyvät tuntisivat asuinpaikan kodikseen. (Leith 2005.)

5 TUTKIMUS

Tutkimus suoritettiin yksityisellä sektorilla toimivassa palvelukodissa, minkä toiminta on hyvin ryhmäkotimaista. Palvelukoti sijaitsee isohkon suomalaisen kaupungin keskustassa. Palvelukodin tavoitteena on tarjota hyvää hoitoa ja virikkeellistä arkea ikääntyville. Kodissa asuu yhdeksän asukasta, jotka lähes kaikki sairastavat jotain muistisairautta sekä suurimmalla osalla asukkaista liikunta- tai toimintakyky on heikentynyt. Tämän takia he ovat joutuneet muuttamaan pois omasta kodistaan. Palvelukodissa on yhteinen keittiö- ja ruokailuhuone sekä oleskelutilat sekä jokaisella asukkaalla on oma huone, jossa on wc ja suihkutila sekä pienoiskeittiö.

Tutkimukseen osallistuivat palvelukodin asukkaista viisi ja henkilökunnasta kolme henkilöä. Haastatteluun valittiin asukkaista heidät, jotka ovat orientoituneet ympäristöön ja ymmärtävät asuvansa palvelukodissa. Haastateltavat asukkaat ovat iältään 80-87-vuotiaita ja ovat asuneet palvelukodissa alle kaksi vuotta. Asukkaat ovat voineet itse valita, minne palvelukotiin muuttavat.

Henkilökunnasta ne, jotka olivat haastattelupäivänä töissä, osallistuivat haastatteluun. Haastattelupäivä valittiin satunnaisesti. Haastateltavat työntekijät olivat työskennelleet alalla useimpia vuosia, ja kyseisessä palvelukodissa he ovat olleet töissä tässä palvelukodissa vuodesta kahteen vuoteen. Yksi haastateltava oli koulutukseltaan sairaanhoitaja ja kaksi heistä fysioterapeutteja. Kaikki haastatteluun osallistuneet työntekijät olivat naisia ja iältään 35 - 58 vuotiaita.

5.1 Tutkimustehtävä

Monissa palvelukodeissa, ryhmäkodeissa ja laitoksissa puhutaan kodinomaisesta asumisesta. Esimerkiksi Helsingissä toimivan Käpyrinteen palvelutalon internet sivujen otsikkona on Kodinomaista asumista muistisairaille. (Käpyrinne 2010.)

Myös eri asumisyksiköissä työskennellessä olen saanut asukkailta ymmärtää, että he kokevat kotinsa olevan jossain muualla kun laitoksessa tai palvelutalossa missä ovat. Kaipuu on kova omaan kotiin, jolla tarkoitetaan sitä paikkaa, josta palvelujen piiriin on jouduttu muuttamaan toimintakyvyn heikettyä.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kokevatko asukkaat palvelukodin kodikseen, mitä kodinomaisuus heidän mielestään tarkoittaa ja voiko palvelukotiasumista saada tuntumaan oikeassa kodissa asumiselta. Mitkä asiat voisivat tuoda asukkaalle kodin tuntua ja miten palvelukodin henkilökunta voisi tukea tätä ajatusta. Mielenkiintoista on myös selvittää, kohtaavatko henkilökunnan ja asukkaiden näkemykset ja miten?

Tutkimuskysymykset asukkailta olivat seuraavat:

Mitä koti sinulle merkitsee?

Millä tavoin palvelukodissa asuminen eroaa omassa kodissa asumisesta?

Miten palvelukoti voisi tuntua oikeasti kodilta?

Henkilökunnan näkökulmaa ja asenteita kodinomaisuuteen ja sen näkyvyyttä työssä selvitettiin seuraavien teemojen avulla:

Onko työntekijöille merkityksellistä asukkaiden kokemus kodissa asumisesta ja miten se tulee huomioiduksi työssä?

Tuleeko ajatusta oikeasta kodista kehittää ja miten?

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on laadullinen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen siitä lähtökohdasta käsin, että todellisuus on moninainen, pirstomatta kuitenkaan todellisuutta osiin, vaan huomioiden kohde kokonaisvaltaisesti. Tosiasioiden paljastaminen ja löytäminen ovat laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä sen sijaan, että todennettaisiin olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Laadulliselle tutkimukselle ovat tyypillisiä seuraavat piirteet:

1. Tiedonhankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa.
2. Ihmistä suositaan tiedonkeruun välineenä.
3. Lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu, ei teorian tai oletusten testaaminen.
4. Aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavat saavat äänensä kuuluviin, esimerkiksi teemahaastattelua, osallistuvaa havainnointia, ryhmähaastatteluja tai erilaisten tekstien diskurssianalyysejä.
5. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisella otannalla.
6. Tutkimussuunnitelmaa muutetaan olosuhteiden mukaisesti ja tutkimus toteutetaan joustavasti.
7. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja otetaan se huomioon aineiston tulkinnassa. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimus toteutettiin teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelussa ei ole väliä sillä, onko tutkimus laadullinen vai määrällinen. Teemahaastattelulle ei ole myöskään merkityksellistä se, miten monta haastattelukertaa on tai kuinka syvällisesti asiaa pohditaan. Haastattelulle ominaista on se, että käsitellään tiettyjä teemoja, joista haastateltavan kanssa keskustellaan. Tämä tuo tutkijalle vapautta haastatteluun ja antaa mahdollisuuden haastateltavan kuulemiselle. Teemahaastattelussa otetaan huomioon ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamansa merkitykset sekä

huomioidaan merkityksien syntyminen vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47- 48.)

Haastattelut suoritettiin palvelukodissa yhden päivän aikana. Haastattelujen kesto vaihteli lyhyestä viiden minuutin keskustelusta 45 minuutin keskusteluun. Asukkailta kysyttiin, tahtooko hän osallistua haastatteluun ja kerrottiin, että heidän intimiteettinsä haastattelussa säilyy. Lisäksi asiasta on myös keskusteltu asukkaan omaisen kanssa, mikäli asukkaalla on vaikea muistisairaus.

Ennen haastattelun alkua varsinkin asukkaiden kanssa haastattelija käytti aikaa kuulumisten vaihtoon (haastattelija on ollut aiemmin osa palvelukodin henkilökuntaa) ja kertoi tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta. Haastattelun aluksi haastattelija myös kertoi, että koska kysymys on mielipiteistä ja tunteista, oikeita tai vääriä vastauksia ei ole. Samoin haastateltavalle annettiin mahdollisuus lopettaa haastattelu koska vain tämän niin halutessaan. Haastattelija ohjasi haastateltavat tutkimuskysymysten äärelle, sekä esitti tarvittaessa lisäkysymyksiä. Haastateltaville annettiin myös mahdollisuus varsinaisen haastattelun päätyttyä vapaaseen kerrontaan, mikäli hänelle oli jäänyt jokin oleellinen asia kertomatta.

Haastattelut nauhoitettiin. Haastatteluaineistosta on poistettu ne kohdat, joista haastateltava voidaan helposti tunnistaa tai mitkä voivat vaikuttaa hänen yksityisyyteensä. Näitä ovat esimerkiksi asiat, joita he kertoivat sairauksistaan, vaivoistaan tai kotikunnastaan nimeltä mainiten. Samoin muutin nimeltä mainitun henkilön esimerkiksi tyttäreksi tai hoitajaksi. Suoraan haastattelijan henkilökohtaiseen elämään kohdistetut kysymykset jätin pois aineistosta.

Haastatteluaineisto oli monipuolinen. Teemahaastattelumetodia käytettäessä keskustelu voi laajeta ja rönsyillä. Toisten asukkaiden kanssa haastattelu olisi kestänyt vielä pidempäänkin ja aineisto olisi ollut todella laaja, mutta muutamalla asukkaalla kielellinen kognitio on jo laskenut muistisairaudesta etenemisen myötä, joten heidän käytettävissään olevat sanat ja ilmaisut ovat vähentyneet. Samoin heidän käytettävissä olevat voimavaransa ovat eritasoisia. Tästä syystä haastattelut olivat niin erimittaisia.

Aineiston analysoinnissa käytettiin menetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla aineistosta saadaan luotua sanallinen kuvaus haastatteluaineistosta sekä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen muotoon säilyttäen aineiston sisältämä informaatio. Haastattelun jälkeen aineisto litteroitiin, eli kirjoitettiin sanasta sanaan nauhoituksen pohjalta. Tämän jälkeen aineistoon tutustuttiin lukemalla ja perehdyttiin sen sisältöön. Aineisto pilkottiin osiin, joista etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Aineistoa yhdisteltiin ja saaduista teemoista muodostettiin pienempiä ryhmiä. Pienempiä ryhmiä yhdistelemällä saatiin aikaan isompia kokonaisuuksia, joista saatiin muodostettua kokoavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110-113.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuskysymykset on jaettu teemoihin niin, että ensin on kirjattu ylös asukkaiden ajatuksia kodin merkityksestä ja kerätty henkilökunnan mietteitä siitä, onko heille merkityksellistä se, että asukas tuntee palvelukodin omaksi kodikseen.

Seuraavaksi on pohdittu kysymystä, miten palvelukotiasuminen eroaa omassa kodissa asumisesta ja miten henkilökunta ottaa työssään huomioon sen, että asukas voisi kokea asuvansa omassa kodissaan.

Viimeiseksi on kirjattu ylös asukkaiden näkemyksiä siitä, miten palvelukodin voisi kokea kodikseen ja näkeekö henkilökunta kehittämisen tarpeellisena ja mitä kehitysehdotuksia heillä on.

Haastateltavia asukkaita on kuvattu koodeilla H1-H5 ja työntekijöitä koodeilla T1-T3.

6.1 Kodin merkitys

Asukkaat kertoivat kodin olevan paikka, missä voi tehdä mitä vaan ilman. Omat tavarat viestittävät kodista, samoin turvallisuuden tunne.

6.1.1 Onko palvelukoti oikea koti?

Kysyttäessä kodin merkitystä, haastattelussa ilmeni, että koti on tärkeä paikka, missä voi tehdä mitä vaan ilman, että kukaan puuttuu siihen.

No koti on tietysti se, että se tuntuu kodilta ja sitte tietää, että siellä kotona saa tehdä mitä haluaa. Monia asioita, ettei niitä sitte tyrmätä. En mä tarkota mitään rikollista, mutta ihan normaaleja asioita että esimerkiksi että jos mä haluan katsoa kymmenen uutiset ennen kun mä käyn nukkumaan että mä voin sitten ne katsoa ettei multa sitä kielletä ja oteta pois kapulaa kädestä. H2

Omat tavarat ovat myös kodissa tärkeitä ja tunne, että asuu siellä.

Koti on se, missä on kaikki omia vehkeitä ja missä asutaan. Missä vakituiseen asuu, se on se koti. H5

Turvallisuus on myös tärkeä asia:

Se on tuttua ja ja siellä on jonkinlainen lämpö, kodinlämpö. H4

Myös oman voinnin huomattiin vaikuttavan siihen, että kotona asuminen on erilaista omasta toimintakyvystä johtuen:

Paljon on eroa, mutta tää sairaus kun en mä pysty kävelemään tekee aika paljon siihen. Kaikkeen elämiseen vaikuttaa tää sairaus. H2

Ei tää sillä tavalla tunnu kodilta. Ei tietysti kun ei itse pysty tekemään ja laittamaan mitään. Olishan halunnut omat huonekalut jos olis niitä pystynyt itse vähän laittamaan. Noi mitkä oli kaikkein tärkeimmät, noi mä otin vaan mukaan.. Kyllä mä tässä olen viihtynyt tavattoman hyvin, ei sillä mitään valittamista. Tähän oon tyytyväinen. H2

Kysyttäessä palvelukodin tuntumista kodilta kerrottiin, että palvelukoti ei ole oikea koti, mutta on tarpeellinen, koska omien sairauksien takia ei selviä enää kotona.

Jos liikuntakyky olis toisenlainen, eihän sitä tietäis olisinko mä täällä. Olosuhteiden pakosta on oltava täällä hoidossa. En mä pystynyt olemaan siellä yksin. H2

Kyllähän se niin on että eihän tää ei sillan kodinomaisen ole, mutta kun tähän pisteeseen tullaan tää on hyvä ratkaisu. Onhan tää mukava ja niinku tässä sentään on oma rauha oma rauha sitten kun oven panee kiinni ja sitten että että voi olla omissa oloissaan. On tätä vähän pientä krääsää mitä on ite kullakikin sen voi ottaa mukaansa mukaansa sitten. H3

Ainoastaan yksi vastaajista oli sitä mieltä, että palvelukoti on todella koti:

Niin kauan kun rahat riittää tää on mun koti. Ihmisille tulee olosuhteiden pakosta jotain semmoista ettei se ite voi esimerkiksi sairauksia ja muuta ei niitä voi määrätä. Ne kun tulee niin ne tulee. H5

6.1.2 Henkilökunnan ajatuksia kodin merkityksellisyydestä asukkaalle

Henkilökunnalle oli tärkeää, että asukkaat voisivat tuntea palvelukodin omakseen

Kyllä se on mulle on se, millä perusteella oon aikoinaan valinnut tän työpaikan. ... että mä ajattelen, että olen näiden ihmisten kotona töissä, mä aattelen et oon näillä asukkailla töissä. T1

Totta kai, Silloinhan ne viihtyy paremmin ja kaikki on paljon vaivattomanpaa mukavampaa kaikin puolin. T2

On, koska täähän on näiden kaikkien yhtä lukuun ottamatta pitkäaikainen asuinpaikka eli silloin se on koti. Ja kyllä se

silloin on niin päin että henkilökunta on vierailemassa toisten kodissa ja elämä menee niitten asukkaiden tarpeiden mukaan eikä henkilökunnan tarpeiden mukaan. T3

Ilmi tuli myös ajatus, voiko palvelukoti olla oikeasti asukkaan koti.

Se on ihan jeesustelua sanoa, että se että mikään tällainen paikka olis sama kuin koti mistä heidät yleensä on painostettu terveydellisistä syistä lähtemään. Kyllä me voidaan kuitenkin pyrkiä semmosta kohti. T1

6.2 Erot palvelukodin ja oman kodin välillä.

Aikataulut, omista tavaroista huolehtiminen ja asioiden pysyvyys nähtiin suurimpana erona kodin ja palvelukodin välillä. Samoin ruokaan liittyvät asiat, mitä ja koska syödään.

Henkilökunta näki tärkeänä työssään huomioida juuri yksilölliset tarpeet ja asiakkaan kunnioitus. Nämä asiat tuovat henkilökunnan mielestä kodinomaisuutta.

6.2.1 Erot palvelukodin ja oman kodin välillä

Palvelukodissa asuminen eroaa omasta kodista siten, että kotona ei ole aikatauluja.

No tietystihän se on tää niinku semmoinen semmonen että niinkun sanotaan sanotaan niinku ruokailut ja muut niin on kaikki järjestetty. Että jos tykkää että mä juon kahvia niin minä juon kahvia. Täällä juodaan kahvia silloin kun kun sanotaan. Samoin ruokailuhan on silloin kun on,,, H3

Ei sitä voi tietysti tehdä kaikkea niin ku haluais. Ja apua saa. Onhan se luonnollista että ei voi olla samalla lailla kun kotona. H1

Sehän eroaa aika paljonkin. Omassa kodissa ei ole niin kellonaikoja täällä on taas niin kellonajat se semmoiset. H4

Kotona myös tavaroiden koetaan säilyvän paremmin.

Pyykissä sukia katoaa ja tommosta, ei kotona tapahtus. Mut sillehän ei voi mitään kukaan. H1

Myös asukkaiden ja henkilökunnan vaihtuvuutta pidettiin syynä siihen, että palvelukoti ei ole sama asia kuin koti.

Ei tunnu, en minä osaa sitä sanoa. Et vaihtelee henkilöt. Eihän koskaan voi olla samanlaisia. H1

6.2.2 Miten työssä näkyy kodinomaisuuden huomioiminen?

Työssään henkilökunta kertoi huomioivansa kodinomaisuuden kunnioittamalla asukkaiden yksityisyyttä. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen koettiin myös tärkeänä.

Mä ajattelen ihan sillain ehkä aika absoluuttisestikin, että asukkaat saa päättää. Ja tota mulla on itelläni on sellainen ajastus, että niin kauan kun se ei vaaranna kenenkään terveyttä, ei fyysistä eikä henkistä terveyttä niin mun mielestä ihan oikeastikin asukas saa päättää... T1

Kun tämä on pieni yksikkö pystytään hyvin pitkälle ottaan yksilölliset tarpeet ja toiveet huomioon ja jos tulee asukkaille vieraita viedään kahvit sinne ja palvellaan sinne huoneeseen ja saavat olla omissa oloissaan ja jos on vieraita ovet saadaan kiinni et sää saat olla siellä omassa asunnossa eikä sinne tupata ja koputetaan jos tullaan... että tällaisissa asioissa sen pystyt huomioimaan että tämä on ihmisen koti. T3

Virikkeellinen arki, viihtyisyys ja vaihtelu nähtiin osaksi kodinomaisuuden huomioimisessa, samoin hyvä ruoka.

Sillä tavalla että tää olis eloisa. Et kun tätä tehdään työkseen niin henkilökunta se hirveen helposti urautuu... Et kaikkien henkilökunnasta pitää kiinni siitä, mitä mitä keksis jotain uutta tai vaihtelua. Ei se uusi mutta vaihtelu on oikea sana. T2

Kyllä se on, mä ajattelen ite niin, että täällä pitää olla sillai niin kun asukkaat haluaa. Täällä pitää olla semmosta ruokaa kun asukkaat haluaa sitä pitää olla sen verran jokaiselle kun kukin haluaa. T1

Kysymyksiä herätti myös se, miten henkilökunnan asenteet ja asukkaiden toiveet kohtaavat.

Nyt kun meitä on ollut täällä monta (henkilökuntaa), niin asukkaat on sanonu että olkaa hiljempaa. Esim. puhukaa hiljempaa. Ja joku työntekijä sanoo, ettei ne voi semmosta vaatia. Miks ei voi, tää on heidän kotinsa. T1

6.3 Miten ajatusta kodista voisi kehittää palvelukodissa?

Asukkaat ajattelivat, että omat tavarat, läheiset ja samojen asioiden tekeminen mitä kotona tehtäisiin tuovat kodintuntoa. Liikuntakyvyn rajoittuminen toi sen näkemyksen, että mikään ei tunnu enää kodilta, koska on mahdotonta tehdä niitä asioita, mitä teki terveenä.

Henkilökunta näki kodinomaisuuden ja kodintunnon kehittämisen tärkeänä. Rutiinien välttäminen sekä vaihtelun tuominen päivään tuovat heidän mielestään viihtyvyyttä asukkaille.

6.3.1 Asukkaiden ajatuksia kodintunnon tuomisesta

Kodintuntoa asukkaiden mielestä toivat omat huonekalut, omaisten ja läheisten vierailut, kukat, viriketoiminnot ja samojen asioiden tekeminen, mitä on tehnyt myös kotinaan.

No tota onhan se tietysti se että omaisia ja vieraita käy ja sitten jos on voimavaroja voi tota jossakin käydäkin tuttavaperheessä tai ne jotka pääsee paremmin liikkumaan niin käyvät täällä. H3

Ja se just juur että mä oon aina lukenut paljon ja sillä tavalla siinä aika menee ettei tule koskaan aika pitkäksi niinku toisille tulee aika pitkäksi. . Mutku ei viitsi mitään lukee senku olla möllöttää ja katsoo jotain tyhmää elokuvaa. Mutta näin ollen kun saa lukemista ja muuta ja niin kauan kuin näkee niin se on yks huomattava juttu. Ja kun itte tekee säilyy jotain tekemistäkin. H3

Täällä on aika paljon mul nyt vanhasta kodista vehkeitä (Haastatteleva esittelee tauluja, maljakkoja ja apuvälineitä). Ne miun mielestä oikeastaan tekee tän kodikkaammaks. Olihan mulla täällä kahvinkeitin mut ei sitä tarvi enää , tyttö vei sen pois, kotia, ei täällä just tarvii, ku tulee vieraitakin niin mie sanon tytöille ja he keittää kahvia. H5

En mä oikein osaa siihen nyt sanoa. Mitä se sitten. Meillä oli aina silloin kun kun mieheni vielä eli hän toi mulle aina siis lauantaina kukat viikonlopuksi. Nyt tämän asian hoitaa tytär. H2

Mielenkiintoisia ovat tietokilpailut ja laulaminen myöskin. Ja kyllähän olen tottunut niihin. Omituisuuksia itte kullakin. Mukava jos on joku huumorintajuinen. H1

En tiedä, tuu ainakaan sillain mieleen. Täällähän on tommosia tommosia tommosta Pelejä ja tommoisista pelataan bingoa ja tommosta vähän tommosta ja oikeastaan sitten

tässä vaiheessa riittääks syvällisempään ja onko tarvittakaan ja kykeneekään se riittää tollainen pikkuinen homma mun mielestäni ettei siinä osaa kaivata kun ei oo ollu sen kummempaa. H3

Yksi asukkaista oli sitä mieltä, että kun ei voi enää tehdä samoja asioita kun kotona, niin ei muuta kaipaakaan.

Ei täällä oikeastaan ole mitään sellaista. Kun en mä itse pysty tekemään mitään. (Haastateltava kertoo mahdollisuudesta asua omassa kotona koska sairautensa vuoksi). H2

Pysyvyys tuo turvallisuutta ja sitä kautta kodinomaisuutta. Pitkään asuneena on jo sopeutunut tilanteeseen eikä osaa kaivata muuta.

Alkuun musta tuntui vähän pahalta olla, ennen kuin tutustu hoitajaiin ei tottunut hoitajiin, hoitajissa on monenlaista. Nyt oon kyllä tyytyväinen. Kun joutuu yks kaks lähtemään uuteen paikkaan, onhan se kaikille outoa. H2

Se vaikee sanoa tällaisessa paikassa. Mä en tiedä ollaan jo totuttu oleen niin tässä huoneessamme. En oikein osaa sanoa siihen. Tää on jo niin tuttua. H4

6.3.2 Kehittämisaatuksia henkilökunnalta

Henkilökunta on haastattelujen perusteella yksimielisiä siitä, että kodinomaisuuden kehittämiseen on tarvetta.

Että se toteutuu, siinä pitää kaikkien olla yksimielisiä siitä miten toimitaan. Pitää kiinnittää huomiota käytännössä siihen miten toimitaan...Mutta sitten kun sä oikeasti seuraat sitä tilannetta saako ihminen syödä sitä mitä haluaa tai nukkua silloin kun hän haluaa tai olla masentunut jos hän haluaa vai pyritäänkö sitten kuitenkin kaikkeen vaikuttaan ja kaikkeen muuttaa. Määrätään, että sulla on tietty pesupäivä, ei pääse saunaan vaikka se olis se tärkein.. Siis tällaisia pieniä asioita. Mutta ei niitä kuitenkaan toteuteta. Aina on kehittämisen varaa siinä käytännön työssä. T1

Vastauksissa nousi yhteisten linjojen tarve, joita voi pohtia henkilökunnan kanssa yhdessä. Haasteeksi nähtiin myös henkilökunnan heterogeenisuus ja se, että mielipiteitä on monta. Henkilökunnan vaihtuvuus nähtiin myös ongelmallisena.

Varmaan se vaatis enemmän semmosta niinku henkilökunnan yhteistä miettimistä, semmosta et ihan oikeesti painoarvo olis niillä asukkailla ja heidän

hyvinvoinnillaan, tai sillä nimenomaan sillä kodinomaisuuden kehittämiseksi... sitten se edellyttää että henkilökunta on pysyvä, ainakin jossain määrin pysyvä. Edellyttää sen kyllä valitettavasti se että kaikilla samanlainen näkemys siitä asiasta. T1

Asioissa on paljon miettimisen aihetta, et siin tarttis pitää aina sellaisia palavereja mut sit ku ei oo niin yksiselitteisiä näitä jutut. Näitä on vähän niinku sellain aina hankalia, yks ajattelee yhtä ja toinen toista. Vähän sellain niinku täytyy koittaa tasapainoilla seinän ja kuoren välissä vähän sellain niinku ottaa huomioon et jokaisella työntekijälläkin on omat ajatuksesta ja jokaisella asukkaalla omansa. T3

Rutiinien välttämiseen olisi henkilökunnan mukaan syytä kiinnittää huomiota, välttää urautumista ja huomioida vireyden ja vaihtelun merkitys.

Hyvin helposti tällaisessa kun tekee työkseen se menee omille urilleen ja niitä muutoksia on aina vaan vähemmän ja vähemmän. Et kaikkien henkilökunnasta pitää kiinni siitä, mitä mitä keksis jotain uutta tai vaihtelua. Ei se uusi mutta vaihtelu on oikea sana. T2

Määrätyllä tavalla siihen tulee helposti semmoset rutiinit että sää teet tietyt asiat tietyllä tavalla miettimättä asiaa sen enempää. Se on varmasti minulla samalla kuin muillakin vähän, se tulee tehtyä asiat omalla tavalla kysymättä toiselta kuinka hän haluaa. Siihen olis miinku syytä panostaa huomattavasti enemmän. T3

Sen pitää vaan uudelleen ja uudelleen muistaa ja ottaa koska siihen se menee niin hirveen helposti menee että tota tehdään sen saman kaavan mukaan ja jotkin pienet yksityiskohdat jotka vähän voi vaatia hiukan enemmän vaivannäköä niin ne voi jäädä pois ja sillä tavalla. T2

Kodinomaisuuden syntyyn vaikuttaa henkilökunnan asenne ja työn tavoite. Se, että työntekijälle itselleen on tärkeää tehdä työnsä hyvin.

Vaikka sä haluaisit et pysty kyllä noudattaa jotain ohjeistusta pitemmän päälle jos et sä ite nää sitä tarkoituksen mukaisesti... Mä ajttelen jotenki ite niin yksinkertaisesti, että mä aattelen miten mä haluaisin tulla kohdelluks... Mutta mun mielipide on se, että se lähtee tietynlaisesta kutsumuksesta tietynlaisesta ajattelusta. Joka sulla joko on tai ei oo. T1

Asukkaan kuuleminen ja kunnioittaminen koettiin myös merkitykselliseksi.

On siinä sitten ne kaikki kanssakäymiset asukkaiden kanssa, siis semmoiset kahdenkeskiset keskustelut...Se kuunteleminen on, hirveen helposti kun on kiire ei tuu kuunneltua ja huomaa sitten toisaalta kun sen tekee joskus tekee avaa sen tietyn lukon niin sitte sitä alkaa juttua tulemaan ihan hirveesti et se tarve on suuri.... Että olis aikaa kuunnella myöskin, se on tärkeitä. (T2)

Kaiken kaikkiaan mun mielestä kaikessa hoivatyössä nyt varsinkin kun puhutaan paljon tästä ikääntymisestä niin se suvaitsevaisuus... Jos ihminen on 80-vuotias se on kuitenkin ollut jo 60 vuotta aikuinen sillä on ne omat tavat, se haluaa käyttää tietynlaisia vaatteita, se tietää ottaako hän kahvia vai teetä. Että me annettais ihan oikeesti ihmisten olla sellaisia kun he on. Tai että joku ei syö aamupalaa, ei oo koskaan syönyt, mitä me ollaan sanomaan että se on päivän tärkein ateria, onko sillä enää väliä tässä kohtaa. Sellain mä ajattelen. T1

Työntekijät ehkä helposti ajattelee että heitä on siedettävä sellaisena kun he on, mutta entäs ne asukkaat, nehan siinä pääosassa on. Kunnioittaa pitää kaiken kaikkiaan mun mielestä kaikkia ihmisiä siinä omassa tahdossa. T1

Vuorovaikutus henkilökunnan ja asukkaiden välillä sekä henkilökunnan käyttäytymiseen kiinnitettiin huomiota:

Sanotaan et tämmöisessä pienessä työyhteisössä tämmöset henkilökemiat yleensäkin ne on äärettömän rasittavia. On sitten niinkun asukas-hoitaja asukas-asukas hoitaja- hoitaja mitkä tahansa kemiat niin ne on äärettömän raskaita. Ja sanotaan et ne on inhottavia puuttua, koska sanotaan persoonakemioille periaatteessa sun on hirveen vähän tehtävissä. Jos kemiat ei natsaa nehan ei natsaa. Nii. Mutta tää on työyhteisö, toisten koti mutta meidän työyhteisö ja kyllähän meidän on nieltävä. T3

Jos asukkaat on pahalla tuulella olkoon. Mutta tuota meidän on sitten nieltävä. Täytyy muistaa että tää on heidän kotinsa ja jokainen saa olla kotonaan pahalla päällä jos haluaa. Työyhteisössä se on sitten asia erikseen. Kotonaan saa olla. T3

6.4 Yhteenveto

Palvelukodin asukkaat olivat sitä mieltä yhtä asukasta lukuun ottamatta, että palvelutalo ei ole sama asia kuin oma koti. Pääasiassa kyse ei kuitenkaan ole palvelukodin puitteista, vaan siitä, että heidän

toimintakykynsä on heikentynyt ja se estää asukasta toimimaan samalla tavalla kuin kodissa toimittaisiin. Yksi asukas (vain hetken aikaa palvelukodissa asunut) oli vahvasti sitä mieltä, että koti on siellä missä elää ja hän koki palvelukodin vahvasti omaksi kodikseen. Kyse saattaa olla siis myös asennoitumisesta elämään.

Haastatellut työntekijät toivoivat asukkaiden viihtyvän palvelukodissa ja ovat vahvasti sisäistäneet työskentelevänsä asukkaiden kotona. He kaipasivat työyhteisöön lisää keskustelua kodinomaisuudesta ja sen toteuttamisesta työyhteisössä. Halua kehitystyöhön siis olisi.

6.4.1 Kodin merkitys

Kodin merkitystä palvelukodin asukkaat kuvasivat lähinnä kansanperinteemme kautta kuvaillen; koti on paras paikka, jonka turvallisuus oli merkityksellistä. Omat tavarat, läheisten vierailut ja virikkeellinen arki toivat kodin tuntua.

Henkilökunta toivoi, että asukkaat kokisivat palvelukodin kodikseen. Henkilökunnalta nousi kuitenkin epäily, voiko palvelukoti ollakaan saman vertainen oman kodin kanssa.

6.4.2 Palvelukodin ero omaan kotiin

Suurimmat erot palvelukodin ja oman kodin välillä miellettiin aikatauluihin, minkä puitteissa palvelukodissa toimittiin. Omassa kodissa aikatauluja ei juuri ole. Itsemääräämisoikeus ja tahto tehdä asioita silloin kun itse tahtoo nähtiin tärkeänä.

Henkilökunta korosti asukkaiden kunnioittamista ja heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä yksityisyyttään haastattelussa.

Tässä tulee näkyviin sosiaalipedagoginen näkökulma kultaisen säännön muodossa.

6.4.3 Onko palvelukoti oikeasti koti

Palvelukodin asukkaat yhtä lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, että palvelukoti ei ole samanvertainen oman kodin kanssa. Syynä tähän oli nähtävissä se, että koska oman toimintakyvyn heikentyminen loi esteitä omassa kodissa asumiselle, palvelukotiin oli jouduttu muuttamaan.

Henkilökunta toivoi, että asukkaat viihtyisivät palvelukodissa ja kokisivat sen kodikseen. Henkilökunnan ajatuksissa nousi kuitenkin epäily siitä, että onko se mahdollista

Tämä tutkimustulos tuki Suomessa aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joissa todettiin, että laitos ei voi olla sama kuin oma koti, mistä on muutettu laitokseen.

Sen sijaan tulos erosi Yhdysvalloissa tehdystä tutkimuksesta, jonka tulos oli päinvastainen. Tutkimuksessa huomionarvoista on se, että tutkimukseen osallistuvat kokivat, että he ovat itse voineet vaikuttaa päätökseen muuttaa palvelutaloon ja muuttohetkellä heidän toimintakykynsä oli vielä ennallaan.

6.4.4 Kehitysajatukset

Asukkaiden ja henkilökunnan näkemykset palvelukodin kehittämisestä aidosti kodiksi noudattivat Leena Kurjen muokkaamia kriteerejä sosiokulttuurisesta innostamisesta ikäihmisten parissa tehtävässä työssä. Näkemykset ruokailun järjestämisestä, vuorovaikutuksesta, yhteisöllisyyden näkökulmasta, kontaktien säilymisestä ja virikkeellisyydestä nousivat esiin vastauksissa.

Ehkä asukkaiden kodintuntua lisäisikin se, että pyrittäisiin huomioimaan ja tukemaan asukkaiden mahdollisuutta elää elämää normaalisti, toimintakyvyn puutteista ja rajoitteista huolimatta. Pyritään säilyttämään ja turvaamaan niiden asioiden tekeminen, mitkä ovat olleet kotona merkittäviä asioita tehdä.

7 POHDINTA

Palvelukodissa asuminen on yhteisöllistä asumista. Vaikka jokaisella asukkaalla on oma huone, ruokailut tapahtuvat yhteisissä tiloissa toisten asukkaiden kanssa. Haastatteluissa yhteisöllisyys ei kuitenkaan näkynyt, eivätkä asukkaat tai henkilökunta liittänyt yhteisöllisyyden näkökulmaa kodinomaisuuteen. Eräs haastateltava kertoi asukkaiden ja henkilökunnan muutoksen vaikuttavan kodintuntuun.

Kotia määriteltiin kertomalla sen olevan paikka, missä on turvaa ja suojaa, missä ihminen vakituiseen asuu ja missä on huonekalut.

Kodinomaisuutta taas määriteltiin niin, että kodinomaisuus tarkoittaa kodin kaltaista tai tapaista ja siinä on jotakin kodille ominaista. Nämä ajatukset täyttyvät palvelukotiasumisessa. Palvelukoti on asukkaan vakituinen koti ja asukas on voinut tuoda sinne omia huonekaluja.

Asukkaat kuitenkin olivat yhtä lukuun ottamatta sitä mieltä, että palvelukoti ei ole samanveroinen kun koti, mistä he ovat palvelukotiin muuttaneet. Syitä tähän oli muun muassa se, että kodissa voi olla vapaammin ja tehdä asioita silloin kun tahtoo. Kodissa on myös ne henkilöt, joita sinne tahtoo.

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että suurin syy siihen, miksi palvelukoti ei tunnu kodilta on se, että he oman sairautensa tai liikkumiskyvyn puutteen vuoksi eivät pysty tekemään niitä asioita, mitä tekisivät kotona.

Eräs haastateltava kertoi, että palvelukoti on hänen kotinsa. Hänen mielestään koti on siellä, missä asuu ja missä on omat tavarat. Kyse on siis hänen kohdallaan selkeästi asennoitumisesta, eletään siinä hetkessä mikä on annettu miettimättä miten muuten asiat voisivat olla.

Henkilökunnalle oli tärkeää, että asukkaat voisivat tuntea palvelukodin omaksi kodikseen. Vastauksissa tuli ilmi, että he tulevat töihin asukkaan kotiin. Yhdessä vastauksessa tuli ilmi, että ei uskota siihen, että palvelukoti voisi olla asukkaan oikea koti. Henkilökunta kuitenkin yrittää tehdä parhaansa, että näin voisi olla.

Asukkaat kertoivat palvelukodin aikataulujen olevan suurin ero kodin ja palvelukodin välillä. Esimerkiksi asukkaat kokivat, että kotona voi juoda kahvia koska tahtoo ja syödä mitä tahtoo, palvelukodissa syödään sitä mitä on tarjolla ja kahvia juodaan kahvin aikaan.

Myös olemisen kerrottiin olevan palvelukodissa erilaista, asukkaat kokivat, että palvelukodissa ei voi tehdä tahtomiaan miten ja koska haluaisivat. Myös pienet käytännönasiat vaikuttivat, kuten se, että kotona ei katoa pyykkejä.

Henkilökunta pyrki huomioimaan kodinomaisuutta asiakkaiden yksityisyyden sekä yksilöllisten tarpeiden huomioimisella. Asiakkaan kunnioittaminen nähtiin tärkeänä, samoin virikkeellinen arki sekä viihtyvyys ja vaihtelu esim. sisustuksessa.

Henkilökunnan ajatukset ja mietteet pohjautuivatkin pääasiassa asenteisiin, ja sosiaalipedagoginen lähtökohta nousi ajatuksessa esiin juuri yksilöllisen ajattelun ja asiakkaan kunnioittamisen kautta. Ainut asia, missä henkilökunnan ajatukset ja asukkaiden näkemykset suoraan kohtasivat, oli ajatus ruoasta. Asukkaiden täytyy saada sellaista ruokaa kun he tahtovat.

Kodin tuntua toi asukkaiden mielestä samat asiat kuin mitä kotona on tapahtunut tai mitä kotona on tehty. Omaisten ja läheisten vierailut, tuoreiden kukkien saaminen viikoittain, omat tavarat ja virikkeellinen yhdessäolo ja toiminta toivat kodin tuntua. Huumori ja leikinlasku nähtiin kodinomaisuutta tuoviksi tekijöiksi.

Henkilökunta kaipasi yhteisiä linjoja, joita heidän mielestään olisi syytä miettiä yhteisissä kokouksissa ajan kanssa. Rutiinien välttäminen koettiin tärkeäksi, ehkä asukas ei tahdokaan toimittavaan juuri tänään samoin kuin on tahtonut viimeiset kuukaudet. Asennoituminen työhön nähtiin tärkeänä sekä asukkaisiin suhtautuminen. Osaksi tässä näkyikin sosiokulttuurisen innostamisen ajatukset, mutta moni asia vielä kaipaa kehittämistä. Tässä voisi olla eräs haaste palvelukodin työntekijöille, pohtia sosiokulttuurisen innostamisen merkitystä ja yhdistää siinä teoria ja käytäntö.

Tutkimuksen tulos verrattuna aikaisemmin Suomessa tehtyihin tutkimuksiin oli niitä vastaava. Laitos ei ole ikääntyvälle sama asia kuin oma koti, josta hän on laitokseen muuttanut. Sen sijaan tutkimus poikkesi Yhdysvalloissa tehdystä tutkimuksesta, missä tulos oli aivan päin vastainen. Toki tähän vaikuttavat kulttuuriset erot, mutta myös ajatus, että Yhdysvaltalais tutkimuksessa asukkaat olivat itse päättäneet muuttaa omasta kodistaan itse valitsemaansa paikkaan.

Tutkimustuloksia olisi mahdollisesti syventänyt useamman henkilökuntaan kuuluvan haastattelu. Nyt haastatteluun osallistuvat työntekijät olivat pitkän linjan ammattilaisia ja myös elämää kokeneita.

Henkilökunnan ja asukkaiden ajatukset kodinomaisuudesta kohtasivat osittain. Strukturoidummalla menetelmällä tuloksiin olisi mahdollisesti saatu enemmän yhteneväisiä piirteitä, enemmän selkeitä kysymyksiä sekä asukkaille että henkilökunnalle. Tämän vaihtoehdon käyttäminen olisi jättänyt pois niitä ajatuksia, mitkä nyt keskusteluissa nousivat sekä asukkailta että henkilökunnalta.

Suomessa valinnan mahdollisuutta on vähemmän ja meillä on myös se ajatus, että ikääntyvälle paras paikka on oma koti niin pitkään kuin mahdollista. Tämä ehkä tuo juuri sen ajatuksen, että oman valinnan sijaan

on kuitenkin pakko muuttaa. Olisiko yhteiskunnassamme aiheellista nostaa esiin keskustelua siitä, että mikä olisi ikääntyvän ihmisen sopeutumisen kannalta paras vaihtoehto. Kyse on myös asenteellinen, ei tahdota mennä ”toisten vaivoiksi” vasta kun viimeisessä pakossa.

Lisätutkimuksen aiheena voisi olla se, että miten asukkaat ottavat itse vastuuta omasta viihtyvyydestään ja siitä, että palvelukoti voisi olla heidän kotinsa? Miten asukkaiden kanssa voisi päästä aitoon dialogiin asiasta huomioiden heidän kykynsä ja taitonsa.

LÄHTEET

- Aunola, P. & Ojanen, P. 1999. Kodinomaisuus ikääntyneiden palvelutaloasukkaiden kokemana. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.10.2009. <https://jyx.jyu.fi>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: Finn Lectura.
- Käpyrinne, 2010. Viitattu 9.1.2010. www.kapyrinne.fi/sivut/kodinomaista-asumista-muistisairaille
- Leith, K. 2006. Home is where the heart is.. or is it? A phenomenological exploration of the meaning of home for older women in congregate housing. *Journal of Aging Studies* 20/2006, 317-330.
- Meripaasi, S., Routsalo, P. & Arve, S. 2001. Koti ja kodinomaisuus laitoksessa asuvien vanhusten ja heidän hoitajiensa näkökulmasta. Helsingin kaupungin terveysviraston raportteja 2001:2.
- Sadenimemi, M. (toim.) 1988a. Nykysuomen Sanakirja 1. Juva: WSOY.
- Sadenimemi, M. (toim.) 1988b. Nykysuomen Sanakirja 2. Juva: WSOY.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilkko, A. 2006. Kotia ja palveluasumista pitää lähentää. Vanhustenhuollon Uudet Tuulet verkkolehti 3/2006. Viitattu 29.10.2009. http://www.valli.fi/lehti_3_2006.htm
- Vuoristo A. (toim.) 2002. Suuri toivelaulukirja 9. Porvoo: Werner/Charnell music.
- Välakangas, K. Yhteisöllisyyttä, laatua ja vaihtoehtoja – Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen ratkaisuja Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Hollannissa 2009. Helsinki: Edita Prima Oy.